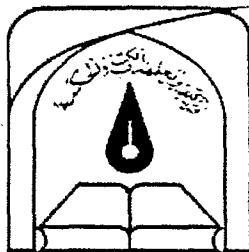

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اطلاعات مذکورہ علم ایران
تعمیر و ترمیم

دانشگاه تربیت مدرس
دانشکده علوم انسانی

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد فلسفه و کلام اسلامی

جایگاه وجودشناختی و معرفت شناختی
عقل فعال در فلسفه مشاء

۱۳۸۲ / ۴ / ۲۰

نرگس شکوری

۱۳۸۲ / ۴ / ۲۰

استاد راهنما:

ع ۵ ۲۵۰

دکتر محسن کدیور

استاد مشاور:

دکتر محمد جواد رضایی

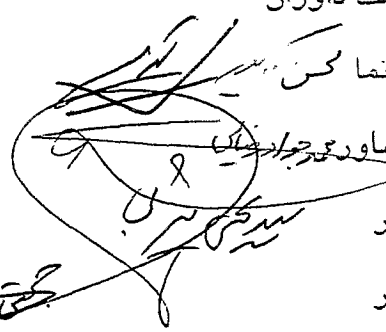
وزارتخانه فرهنگ و ارشاد اسلامی
تیم ملی اساتید

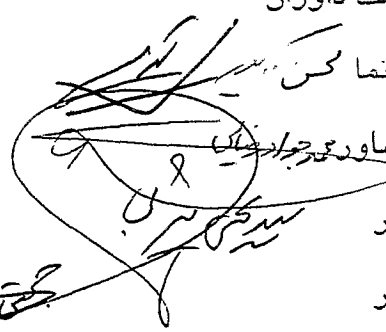
زمستان ۱۳۸۱

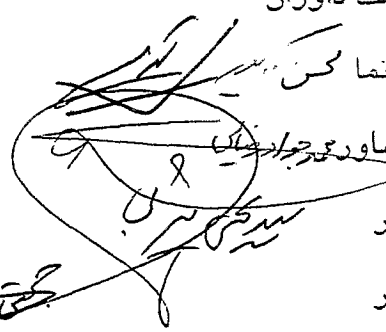
تأییدیه اعضای هیئت داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

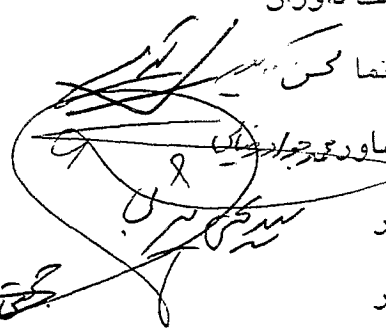
اعضاء هیئت داوران نسخه نهایی پایان نامه خانم : نرگس شکوری
تحت عنوان : جایگاه وجود شناختی و معرفت شناختی عقل فعال در فلسفه مشاء
را از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد
پیشنهاد می کنند.

اعضاء هیئت داوران

استاد راهنما

استاد مشاور

استاد ناظر

استاد ناظر

نماینده شورای تحصیلات تکمیلی

اطلاعات در آدرس علمی ایران
تماس: ۰۲۱-۸۸۸۸۸۸۸۸

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است. بنا براین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند.

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله)ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به مرکز نشر دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) ، عبارت ذیل را چاپ کند:
((کتاب حاضر ، حاصل رساله کارشناسی ارشد نگارنده در رشته فلسفه و کلام اسلامی است که در سال ۱۳۸۱ دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی جناب آقای دکتر مهسین گدیور و مشاوره جناب آقای دکتر محمد چواه رضائی از آن دفاع شده است .))

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های نشریات دانشگاه تعداد یک در صد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به مرکز نشر دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳ ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس ، تادیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت ، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند، به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه ، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش ، تامین نماید.

ماده ۶: اینجانب نرگس شکوری دانشجوی رشته فلسفه و کلام اسلامی مقطع کارشناسی ارشد تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده ، به آن ملتزم می شوم .

تقدیم به :

ستاره درخشان فلسفه شرق « ابن سینا »؛

پدر و مادر بزرگوارم که همواره در تمام مراحل زندگی

دلسوز و راهنمایم بوده اند؛

همسر مهربانم که وجودش یاریگر هستی ام بوده است.

برادر و خواهر عزیزم که شادابی زندگیم از آنهاست

از استاد گرامی و ارجمند جناب آقای دکتر کدیور که در
تدوین این پژوهش یاریگرمن بودند،
و از استاد محترم جناب آقای دکتر رضایی که مشاورت
این پژوهش را برعهده داشته اند، کمال تشکر و سپاس را دارم

چکیده

عقل فعال به عنوان مرتبه ای از نفس انسان، برای اولین بار در آثار ارسطو مطرح شد. عقل فعال در بین شارحین مشایی ارسطو مانند کندی و ابن رشد و توماس آکویناس همان جایگاه ارسطویی را داشت. اسکندر افرویدیسی از آن به عنوان موجود مجرد تام، مستقل از انسان (محرک نامتحرک ارسطویی) نام برد. برجسته ترین نظریه ی مشایی در مورد عقل فعال در فلسفه ی ابن سینا و فارابی به عنوان آخرین عقل از سلسله عقول طولیه، ممکن الوجود، مجرد تام و مستقل از انسان ارائه شد.

عقل فعال سینوی کارکردی عالی و گسترده در وجود شناسی مشایی دارد. این عقل به عنوان حلقه ارتباط بین مجردات (عقول طولیه) و مادیات مبدأ صدور کثرات جهان مادی و کدخدای عالم تحت القمر است. ایجاد هیولی، عناصر اربعه، مرکبات و نفوس (غیر فلکی) وابسته به افاضه ی صور وجودی از عقل فعال با معاونت حرکات و اوضاع فلکی می باشد.

عقل فعال سینوی در حیطه ی معرفت شناسی نیز جایگاهی برجسته دارد. معرفت انسانی (ادراک حصولی) در تمام مراتب خود وابسته به افاضه ی صور کلی و معقولات توسط این عقل بر نفس ناطقه و خروج آن از قوه فعلیت است.

علم واجب الوجود به جزئیات متغیر با کمک عقل فعال صورت می گیرد. بدین ترتیب عقل فعال در تمام مراتب وجودی و معرفتی مشایی در حیطه ی مادیات نقشی عالی و کارکردی گسترده دارد و از ارکان فلسفه مشایی به حساب می آید.

کلمات کلیدی: عقل فعال، عقول طولیه، صدور و فیض، وحدت، کثرت.

فهرست اجمالی مطالب

- ◀ فصل اول : مقدمه و کلیات
- ◀ فصل دوم : چیستی عقل فعال
- ◀ فصل سوم : جایگاه وجودشناختی عقل فعال
- ◀ فصل چهارم : جایگاه معرفت شناختی عقل فعال
- ◀ فصل پنجم : عقل فعال در بوته نقد و ارزیابی
- ◀ تلخیص و نتیجه گیری نهایی

فهرست تفصیلی مطالب

۱	فصل اول : مقدمه و کلیات
۲	طرح موضوع
۲	سئوالات اصلی تحقیق
۳	فرضیه ها
۳	اهداف
۴	روش تحقیق
۴	ادبیات یا پیشینه تحقیق
۵	مفاهیم و مفردات اولیه
۹	فصل دوم : چستی عقل فعال
۱۰	مقدمه
۱۱	بخش اول : پیشینه عقل قبل از ارسطو
۱۱	مقدمه
۱۱	مبحث اول : عقل نزد پیش سقراطیان
۱۳	مبحث دوم : عقل نزد سقراط و افلاطون
۱۶	مبحث سوم: انتقادات ارسطویه عقل (مثل) افلاطون
۲۰	تلخیص و نتیجه گیری بخش اول
۲۲	بخش دوم : سیرتطور نظریه عقل فعال
۲۲	مقدمه
۲۲	مبحث اول : ارسطو : دو عقل یا دو جنبه از یک عقل؟
۲۲	مقدمه
۲۳	۱. عقل و اقسام آن در آثار ارسطو

۲۴	۲. ارسطو و عقل فعال
۲۷	۳. عقل فعال ارسطویی از دیدگاه شارحان ارسطو
۲۹	تلخیص و نتیجه گیری
۳۰	مبحث دوم : اسکندر افرویدیسی : عقل فعال یا محرک اول
۳۰	مقدمه
۳۰	۱. اسکندر و اقسام عقل
۳۳	۲. مقایسه رأی اسکندر و ارسطو درباره عقل فعال
۳۴	تلخیص و نتیجه گیری
۳۵	مبحث سوم : کندی : عقل فعال یا عقل اول
۳۵	مقدمه
۳۵	۱. کندی و اقسام عقل
۳۷	۲. مقایسه رأی کندی و ارسطو درباره عقل فعال
۳۸	تلخیص و نتیجه گیری
۳۹	مبحث چهارم : فارابی و ابن سینا : عقل فعال یا واهب الصور
۳۹	مقدمه
۳۹	۱. فارابی و اقسام عقل
۴۲	۲. ابن سینا و اقسام عقل
۴۳	۳. ویژگیهای عقل فعال سینوی
۴۶	تلخیص و نتیجه گیری
۴۷	مبحث پنجم : ابن رشد : عقل فعال یا آخرین عقل محرک
۴۷	مقدمه
۴۷	۱. ابن رشد و اقسام عقل
۵۰	۲. مقایسه رأی ابن رشد و ابن سینا درباره عقل فعال
۵۱	تلخیص و نتیجه گیری
۵۲	مبحث ششم : توماس آکویناس : عقل فعال یا قوه ی نفس ناطقه

۵۲ مقدمه
۵۲ ۱. توماس و اقسام عقل
۵۴ ۲. مقایسه رأی توماس و ابن سینا درباره عقل فعال
۵۵ تلخیص و نتیجه گیری
۵۷ تلخیص و نتیجه گیری بخش دوم
۵۹ بخش سوم: براهین اثبات عقل فعال
۵۹ مقدمه
۵۹ مبحث اول: ادله عقل فعال به مثابه جزئی از نفس انسانی
۵۹ ۱. تقریر ارسطو
۶۰ ۲. تقریر کندی
۶۱ ۳. تقریر ابن رشد
۶۲ ۴. تقریر توماس
۶۲ مبحث دوم: ادله عقل فعال به مثابه محرک غیر متحرک
۶۴ مبحث سوم: ادله عقل فعال به مثابه نازلترین موجود مجرد ممکن
۶۴ ۱. تقریر فارابی
۶۶ ۲. تقریر ابن سینا
۶۸ تلخیص و نتیجه گیری بخش سوم
۷۲ < فصل سوم: جایگاه وجود شناختی عقل فعال
۷۳ مقدمه
۷۴ بخش اول: از واجب الوجود تا عقل فعال
۷۴ مقدمه
۷۴ مبحث اول:
۷۴ ۱. قاعده الواحد
۷۸ ۲. جهات کثرت در صادر اول
۸۱ تلخیص و نتیجه گیری

۸۲	مبحث دوم : از صادر اول تا عقل فعال
۸۲	مقدمه
۸۲	۱. مسأله افلاک تسعه
۸۴	۲. تعداد و کارکرد عقول واسطه
۸۸	۳. میانای تصدیقی تعداد عقول
۹۲	تلخیص و نتیجه گیری
۹۳	مبحث سوم: عقل فعال
۹۳	مقدمه
۹۳	۱. آخرین عقل
۹۴	۲. جهات کثرت در عقل فعال
۹۵	۳. نحوه ارتباط حرکات افلاک و عقل فعال
۹۶	تلخیص و نتیجه گیری
۹۷	تلخیص و نتیجه گیری بخش اول
۹۸	بخش دوم : کدخدای عالم تحت القمر
۹۸	مبحث اول :
۹۸	مقدمه
۹۸	۱. چیستی هیولی
۹۹	۲. چرایی هیولی
۱۰۱	۳. چگونگی صدور هیولی
۱۰۲	تلخیص و نتیجه گیری
۱۰۲	مبحث دوم : صدور عناصر رابعه
۱۰۲	مقدمه
۱۰۳	۱. چیستی عناصر
۱۰۴	۲. چرا چهار
۱۰۵	۳. چگونگی صدور

مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران
تهیه و گردآوری

۱۰۶	تلخیص و نتیجه گیری
۱۰۷	مبحث سوم : صدور صور مرکبات
۱۰۷	مقدمه
۱۰۷	۱. چستی مرکبات
۱۰۸	۲. انواع مرکبات
۱۰۹	۳. چگونگی صدور
۱۱۰	تلخیص و نتیجه گیری
۱۱۱	مبحث چهارم : صدور نفوس
۱۱۱	۱. چستی نفوس
۱۱۲	۲. انواع نفوس
۱۱۲	۳. چگونگی صدور
۱۱۵	تلخیص و نتیجه گیری
۱۱۶	تلخیص و نتیجه گیری بخش دوم
۱۱۸	تلخیص و نتیجه گیری فصل سوم
۱۲۰	◀ فصل چهارم : جایگاه معرفت شناختی عقل فعال
۱۲۱	مقدمه
۱۲۲	بخش اول : ادراک در فلسفه مشاء
۱۲۲	مقدمه
۱۲۲	مبحث اول : چستی ادراک
۱۲۴	مبحث دوم : اقسام علم حصولی
۱۲۵	مبحث سوم : ادراک حسی در مشاء
۱۲۸	مبحث چهارم : ادراک خیالی و وهمی در مشاء
۱۳۰	مبحث پنجم : ادراک عقلی در مشاء
۱۳۱	اقسام عقل
۱۳۴	تلقیهایی از عقل عملی

۱۳۶	مبحث ششم ادراک شهودی درمشاء :
۱۳۸	تلخیص و نتیجه گیری بخش اول
۱۳۹	بخش دوم : نقش عقل فعال در ادراک انسانی
۱۳۹	مبحث اول :
۱۳۹	مقدمه
۱۳۹	۱. افاضه صور
۱۴۲	۲. اتحاد عاقل و معقول
۱۴۵	۳. نقش عقل در ادراکات عقل نظری
۱۴۸	۴. نقش عقل فعال در ادراکات عقل عملی
۱۵۰	تلخیص و نتیجه گیری
۱۵۱	مبحث دوم : نقش عقل فعال در ادراکات حسی
۱۵۱	مقدمه
۱۵۱	۱. نقش عقل فعال در احساس ظاهری
۱۵۱	۲. نقش عقل فعال در احساس باطنی
۱۵۲	تلخیص و نتیجه گیری
۱۵۲	مبحث سوم : نقش عقل فعال در ادراک خیالی و وهمی
۱۵۲	مقدمه
۱۵۲	۱. نقش عقل فعال در خیال
۱۵۴	۲. نقش عقل فعال در توهم
۱۵۵	تلخیص و نتیجه گیری
۱۵۵	تلخیص و نتیجه گیری بخش دوم
۱۵۷	بخش سوم : نقش عقل در علم الهی
۱۵۷	مقدمه
۱۵۷	مبحث اول : علم الهی در فلسفه مشاء
۱۵۷	۱. چیستی و اقسام علم الهی

۱۵۹	۲. علم خداوند به کلیات
۱۶۰	۳. علم خداوند به جزئیات متغیر
۱۶۱	مبحث دوم : نقش عقل فعال در علم خداوند
۱۶۲	تلخیص و نتیجه گیری بخش سوم
۱۶۴	تلخیص و نتیجه گیری فصل چهارم
۱۶۷	◀ فصل پنجم : عقل فعال در بوته نقد و ارزیابی
۱۶۸	مقدمه
۱۶۹	بخش اول : ارزیابی هستی و چیستی عقل فعال
۱۶۹	مبحث اول : ارزیابی نظریه عقل فعال
۱۶۹	۱. ابوالبرکات بغدادی : انکار عقل
۱۷۱	۲. توماس آکویناس انتقاد بر وحدت و مفارقت عقل فعال
۱۷۳	مبحث دوم : ارزیابی مبانی تصدیقی عقل فعال
۱۷۳	۱. انتقاد بر استدلال ارسطو
۱۷۳	۲. انتقادات بر برهان سینوی عقل فعال
۱۷۵	تلخیص و نتیجه گیری بخش اول
۱۷۶	بخش دوم : ارزیابی نقش وجود شناختی عقل فعال
۱۷۶	مقدمه
۱۷۶	مبحث اول : ارزیابی قاعده الواحد و تعدد عقول و افلاک
۱۷۶	مقدمه
۱۷۶	۱. غزالی : مخالفت با نظریه ی فیض و قاعده ی الواحد
۱۸۱	۲. ابوالبرکات بغدادی : انتقاد بر نتایج قاعده ی الواحد و تعداد عقول
۱۸۳	۳. امام فخر رازی : انتقاد بر قاعده ی الواحد و براهین کثرت عقول
۱۸۶	۴. سهروردی : انتقاد به تعداد و جهات کثرت عقول
۱۸۸	۵. ابن رشد : انتقاد بر قاعده ی الواحد
۱۹۰	تلخیص و نتیجه گیری